

Erwin Panofsky

Význam ve výtvarném umění

Praha, Odeon 1981, originál New York 1955

Předmět interpretace

Akt interpretace

1. **Prvotní** neboli **přirozený** význam
A – faktický, B – výrazový – vytvářející
svět uměleckých motivů

Předikonografický popis
(a pseudo-formální analýza)

2. **Druhotný** neboli **konvenční** význam
vytvářející svět obrazů, příběhů a alegorií

Ikonografický rozbor

3. **Vnitřní** význam neboli **obsah** vytvářející
svět symbolických hodnot

Ikonologická interpretace

Vybavení pro interpretaci

Opravný princip interpretace

Ad 1. **Praktická zkušenost**
(obeznámenost s předměty a událostmi)

Dějiny stylu (s ohledem na způsob,
jak byly v různých obdobích
prostřednictvím forem vyjadřovány
předměty a události)

Ad 2. **Znalost literárních pramenů**

Dějiny typů (přihlédnutí ke
způsobu (obeznámenost se
specifickými tématy a pojmy)
jakým byla v různých obdobích
prostřednictvím **předmětů a
událostí** vyjadřována **témata a
pojmy**)

Ad 3. **Syntetická intuice** (obeznámenost
s podstatnými tendencemi lidského myšlení),
podmíněná osobní psychologií a „světovým
názorem“.

Dějiny kulturních symptomů
neboli **symbolů** obecně
(přihlédnutí ke způsobu
jak byly v různých obdobích
prostřednictvím **témat a symbolů**
vyjadřovány **podstatné tendence
lidského myšlení**)

Interpretace výtvarného díla

„Umělec je zaklet ve svém díle a to jej zjevuje nejen divákovi, který je pozoruje, ale i jeho vlastním očím.“

„Dešifrovat umělecké dílo a lidský obsah, jímž jej umělec naplnil, lze jenom tehdy, dovedeme-li k němu přistoupit jako ke složitému celku, jakým je každý obraz: povrchnímu pozorovateli se zdá, že stačí rozpoznat v něm podobnost se známými skutečnostmi a bavívá se tím, že obojí srovnává. Jeho pohled se zdokonaluje tou měrou, jak se učí vychutnávat způsob, jímž jsou vnější jevy reprodukovány, a vnímat krásu, kterou z něj umělec vytěžil.“

(René Huyghe: Řeč obrazů. Praha, Odeon 1973, s.116)

Interpretace formální:

rozbor a výklad formy

(A.Riegl, H.Wölfflin, H.Focillon)

Alois Riegl (1858-1905)

- Die Stilfragen (Otázky stylu)(1893) – zkoumání formy uměleckého díla (viz Kant – dílo vnímáme podle formy)
- forma uměleckého díla je dialogem s dobovými souvislostmi, materiálem a funkcí
- pojem „Kunstwollen“ (umělecké chtění), „Umělecké dílo je pro něj výsledkem vědomého uměleckého chtění, které se prosazuje v zápase s funkcí, materiálem a technikou“(J.Kroupa: Školy dějin umění s.158)
- důraz na materiál – zavedení pojmů „taktilní a haptické“ kvality díla

Heinrich Wölfflin (1864-1945)

- užívá „nazíracích kategorií“, opět dílo posuzuje dle jeho formy a vytváří dvojice posuzovacích kategorií:
 - lineární x malířské
 - plocha x hloubka
 - uzavřená forma x otevřená forma
 - mnohost x jednota
 - jasnost x nejasnost

Henri Focillon (1881-1934)

prostřednictvím zrakové zkušenosti a vnímání formy je třeba při interpretaci hledat cestu k myšlení umělce

Interpretace obsahová

analýza forma a slohu ve vztahu k obsahu

(M.Dvořák, E.Panofsky)

Max Dvořák (1874-1921)

umění existuje jako nepřetržitý řetěz na sebe navazujících článků, výtvarné dílo je zosobněním duchovních hodnot a musí být interpretováno jako součást dané historické situace na základě dobových dokumentů

Ervín Panofsky (1892-1968)

spis význam ve výtvarném díle (1956)

ikonologická metoda – syntetizující přístup ke vztahu obsahu a formy - tři vrstvy (stupně) interpretace:

1.předikonografický popis – zkoumá přirozený (prvotní) význam (námět) díla

(Panofského příklad: Pán sundává klobouk, početná společnost sedí u stolu u jídla)

2.ikonografický rozbor – zkoumá druhotný (konvenční) význam podle znalosti pramenů

(Př. sundávání klobouku je pozdrav, „hodující společnost“ = Poslední večere Páně)

3.ikonologická interpretace – zkoumá vnitřní význam (obsah)

(Př. psychologické okolnosti pozdravu, způsob ztvárnění biblického námětu, dobový názor, stanovisko umělce)

Interpretace psychologická

(H.Read, R.Huyghe, H.Sedlmayer, E.Gombrich)

každé dílo je jedinečným zobrazením bytí i psychologických souvislostí existence člověka ve společnosti

Interpretace sociologická

(A.Hauser, M.V.Alpatov, P.Francastel)

Erwin Panofsky / Význam ve výtvarném umění / Praha, Odeon 1981, originál New York 1955

Předmět interpretace

1. **Prvotní** neboli **přirozený** význam
A – faktický, B – výrazový – vytvářející
svět uměleckých motivů

2. **Druhotný** neboli **konvenční** význam
vytvářející svět obrazů, příběhů a alegorií

3. **Vnitřní** význam neboli **obsah** vytvářející
svět symbolických hodnot

Akt interpretace

Předikonografický popis
(a pseudo-formální analýza)

Ikonografický rozbor

Ikonologická interpretace

Vybavení pro interpretaci

Ad 1. **Praktická zkušenost**
(obeznámenost s předměty a událostmi)

Ad 2. **Znalost literárních pramenů**
(obeznámenost se specifickými tématy a pojmy)

Ad 3. **Syntetická intuice** (obeznámenost
s podstatnými tendencemi lidského myšlení),
podmíněná osobní psychologíí a „světovým
názorem“.

Opravný princip interpretace

Dějiny stylu (s ohledem na způsob,
jak byly v různých obdobích prostřed-
nictvím forem vyjadřovány předměty
a události)

Dějiny typů (přihlédnutí ke způsobu
jakým byla v různých obdobích prostřed-
nictvím **předmětů a událostí**
vyjadřována **témata a pojmy**)

Dějiny kulturních symptomů neboli
symbolů obecně (přihlédnutí ke způsobu,
jak byly v různých obdobích prostřednic-
tvím **témat a symbolů** vyjadřovány
podstatné tendence lidského myšlení)

Pozice a úloha zprostředkovatele-interpretu

(animátor, lektor, galerijní (muzejní) pedagog, průvodce, „šerpa“, „číšník umění“)

Interpretační model podle Umberta Eca

Umberto Eco: Interpretation and Overinterpretation. University of Cambridge, Velká Británie 1992
(Interpretácia a nadinterpretácia, Archa, Bratislava 1995)

Intentio auctoris

Intentio operis

Intentio lectoris

??? *Intentio animatoris* ???

Interpretace–„specializované vnímání“(G. Dorfles),

„realizování myšlenek autora“–E. Panofsky

Lichtwark – Übungen in der Kunstbetrachtung von Kunstwerken, 1897, („nazírání“ – vnímání)

Otokar Hostinský: O socializace umění

O. Hostinský: Umění v dětské světnici

Artefiletika- tvořivost+zkoumání (J. Slavík)

E. W. Eisner: Educating Artistic Vision – Kultivace umělecké představivosti, 1972

DBAE-Oborově založená výt.v.pedagogika(E. W. Eisner)

Škola výtvarného myšlení (Igor Zhoř),

Pedagogika iniciace – duchovní a smyslová výtvarná výchova (Jiří David)

Události a témata

1863 – vznik Umělecké besedy

1874 – 1. impresionistická výstava

1883 – otevření Národního divadla po požáru

1886 – Manifest symbolismu – Jean Moréas

1887 – Mánes

1889 – Světová výstava v Paříži – Eiffelova věž

1889 – vznik skupiny Nabis (do r. 1903)

1890 – zemřel Vincent van Gogh

1895 – schválení asanace centra Brna, Edward Munch: Výkřik

1902 – Rodin v Praze

1905 – Munch v Praze

1905 – skupina Die Brücke (do 1913)

1907 – Avignonské slečny (cca 1906-1909)

1907 – skupina Osma

1909 – Manifest futurismu (F.T.Marinetti)

1909 – Klávesy piana – jezero – František Kupka

1910 – 1.abstraktní akvarel – V.Kandinskij

1912 – Akt sestupující se schodů – M.Duchamp

1913 – Černý čtverec na bílém pozadí – K.Malevič (1915 – Manifest suprematismu)

1913 – Kolo – M.Duchamp

1914 – Stojan na sušení lahví – M.Duchamp

1916 – Kabaret Voltaire, Curych

1919 – Bauhaus (do 1933)

1920 – sdružení Devětsil (do 1929)

1924 – Manifest surrealismu (A.Breton)

1926 – artificialismus (J.Štýrský, Toyen v Paříži)

1929 – vila Tugendhat

1936 – Frank Lloyd Wright – Kaufmannova vila (dům s vodopádem)

1942 – Skupina 42

1947 – Jackson Pollock – dripping

Umění bez revolucí?

Thomas S. Kuhn: Struktura vědeckých revolucí, Praha 1997, (originál z r. 1962)

George Kubler: The Shape of Time (1962)

Kuhn: „V tomto eseji znamená „normální věda“ výzkum, který je založen přísně na jednom či několika výsledcích vědy, jež určité vědecké společenství jistým způsobem uznává po určitou dobu jako to, co poskytuje základ pro její další praxi.“ (s.23)

„Paradigma, v ustáleném významu toho slova, je nějaký přijatý model nebo schéma.“ (s.35)

Paradigma – všeobecně přijímaný model současné vědecké praxe, který zahrnuje zákony, teorie, aplikace a odpovídající přístroje (dále terminologii a metody)... (volně dle s.23)

„Revoluční věda“ „...za vědecké revoluce pokládáme takové nekumulativní události ve vývoji vědy, v nichž je staré paradigma zcela nebo zčásti nahrazeno novým, které je s paradigmatem starým neslučitelné“ (s.98)

George Kubler – The Shape of Time

1. Koncepce stylu je nedostatečný (svazuje skutečnou podobu jevů do klišé, vysvětluje díla jen synchronně)
2. Metafory z biologie (zrod, rozkvět, zánik) jsou neadekvátní
3. Metody dějin umění je třeba propojit s exaktními vědami (užít nebiologické metodologie – např. matematiku)
4. Nepsat biografie umělců jen jako chronologie
5. Neoddělovat formalistickou a ikonologickou metodu interpretace (nikoli originalita, ale řešení problému)

Prvoobjekty – díla s novým řešením určitého problému

Repliky – řeší proměňující se podobu problému

(např. Remeš 1220-1250, Raffael – Vatikánské fresky aj.)

Jan Bialostocki – aplikace teorie různě trvajících historického času dle Fernanda Braudela

1. La longue durée – dlouhé úseky (s minimální změnou)
2. La moyenne durée – střední čas – slohové kulturní systémy
3. La courte durée – běžné události v dějinách

Lorenzo Ghiberti – bronzová vrata Baptisteria ve Florencii (1402 – 1425)

- A. Z hlediska jiných dveří daného období i dřívějších
- B. Z hlediska gotického reliéfu
- C. V rámci vlastní Ghibertioho tvorby
- D. Z hlediska užití perspektivy v sochařském reliéfu
- E. Z hlediska vazby k antické tradici

Interpretace, která sleduje revolučnost díla, nutně musí vnímat syntézu těchto kritérií